

INSTRUKCE
K NĚKTERÝM OTÁZKÁM
OHLEDNĚ MOŽNOSTÍ LAIKŮ
PODÍLET SE NA SLUŽBÁCH
VYKONÁVANÝCH KNĚŽÍMI

INSTRUKCE
K NĚKTERÝM OTÁZKÁM
OHLEDNĚ MOŽNOSTÍ LAIKŮ
PODÍLET SE NA SLUŽBÁCH
VYKONÁVANÝCH KNĚŽÍMI

VYDAL SEKRETARIÁT ČESKÉ BISKUPSKÉ KONFERENCE
PRAHA 2001
(PRO VNITŘNÍ POTŘEBU)

ÚVOD

Z tajemství církve vyvěrá výzva, která se obrací ke všem údům tohoto mystického těla, aby se v organickém společenství aktivně podílely podle svých různých poslání a charismat na úloze a budování Božího lidu. Ohlas této výzvy opakovaně zaznívá v dokumentech učitelského úřadu, zvláště v období po II. vatikánském koncilu.¹ Zvláště během posledních třech řádných generálních shromáždění biskupské synody byla znovu potvrzena identita vlastní laikům, kněžím a zasvěceným osobám, důstojnost této identity a různorodost úkolů z ní vyplývajících. Všichni věřící byli povzbuzeni k tomu, aby společnou prací na spáse světa budovali církev.

Je třeba mít na zřeteli naléhavost a důležitost apoštolské činnosti laiků v současné i budoucí evangelizaci. Církev nemůže nepřehlížet k této činnosti, protože je jí přirozené, jakožto Božímu lidu, a protože ji potřebuje, aby naplnila vlastní evangelizační poslání.

Výzva k aktivní účasti všech věřících na poslání církve nezůstala bez odezvy. Biskupská synoda z roku 1987 konstatovala, že: „(...) Duch obnovuje a omlazuje církev a vzbuzuje v mnoha laicích nové impulsy vedoucí ke svatosti a k aktivní účasti na životě církve. Svědčí o tom nový styl spolupráce kněží, řeholníků a laiků; aktivní účast na liturgii, na zvěstování Božího slova a na katechezi; mnohé služby a úkoly svěťované laikům a jimi vykonávané; rozkvět různých skupin, sdružení a duchovních hnutí, kterým se též věnují laici; a konečně rozsáhlá a významná účast žen na životě církve a na rozvoji současné společnosti“². Rovněž při přípravě biskupské synody o zasvěceném životě roku 1994 jsme všude zaznamenali „upřímnou touhu obnovit autentické vztahy společenství a spolupráci mezi biskupy, instituty zasvěceného života, klérem a laiky“.³ V následné posynodální apoštolské adhortaci potvrzuje

¹ Srov. II. vatikánský koncil, Věroučná konstituce o církvi *Lumen gentium*, 33; Zvon, Praha 1995.

² Posynodní apoštolský list Jana Pavla II. *Christifideles laici*; Zvon, Praha 1990.

³ Biskupská synoda, IX. řádné generální shromáždění, *Instrumentum laboris*, č. 73.

Svatý otec specifický přínos zasvěceného života pro poslání a budování církve.⁴

Spolupráce všech věřících probíhá v obou oblastech misijního poslání církve, jak v duchovní, za účelem přinášet lidem Kristovo poselství a jeho milost, tak v časné, za účelem, aby duch evangelia pronikal do řádu světských skutečností a zdokonaloval ho.⁵ Zvláště v první oblasti – evangelizace a posvěcování – „se apoštolát laiků a služba pastýřů vzájemně doplňují“⁶. V něm mají laici – ženy i muži – nesčetné příležitosti k aktivitě důsledným svědectvím života osobního, rodinného a společenského, hlásáním a sdílením evangelia Kristova v každém prostředí a snahou vyjadřovat, hájit a správně uplatňovat křesťanské zásady při řešení aktuálních problémů.⁷ Pastýři jsou zvláštním způsobem vyzýváni k tomu, aby uznávali a podporovali „služby, úkoly a funkce laiků. Ty mají svůj svátostný základ ve křtu a břimování a často také v manželství.“⁸

Život církve v této oblasti zaznamenal překvapující rozkvet pastoračních iniciativ, zvláště díky velkému podnětu II.vatikánského koncilu a papežského učitelského úřadu.

Prvotním úkolem nové evangelizace, která se týká celého božího lidu, je zvláště dnes vedle mimořádné úlohy kněží, také plné doznání ‚světského rázu‘ poslání laiků.⁹

Tato úloha odkrývá laikům nesmírné obzory, z nichž některé je třeba teprve prozkoumat; obzory pro jejich působení ve světě kultury, umění a divadla, vědeckého výzkumu, práce, sdělovacích prostředků, politiky, ekonomie, atd. Vyžaduje od nich, aby s vynalézavostí vytvářeli stále

⁴ Srov. Posynodální apoštolská adhortace Jana Pavla II. *Vita consecrata*, č. 47; Zvon, Praha 1996.

⁵ Srov. II. vatikánský koncil, Dekret o apoštolátu laiků *Apostolicam actuositatem*, č. 5; Zvon, Praha 1995.

⁶ *Tamtéž*, č. 6.

⁷ *Tamtéž*, č. 7

⁸ Posynodní apoštolský list Jana Pavla II. *Christifideles laici*, č. 23; Zvon, Praha 1990.

⁹ Srov. II. vatikánský koncil, Věřoučná konstituce o církvi *Lumen gentium*, č. 31; Zvon, Praha 1995, Posynodní apoštolský list Jana Pavla II. *Christifideles laici*, č. 15; Zvon, Praha 1990.

účinnější podmínky, za kterých by tyto oblasti našly v Ježíši Kristu plnost svého významu.¹⁰

Uvnitř této rozsáhlé oblasti společné činnosti, kterou je jak činnost specificky duchovní či náboženská, tak *consecratio mundi*, se nachází zvláštní oblast duchovní služby kléru. Na jejím vykonávání mohou spolupracovat laici – muži i ženy, samozřejmě i členové institutů zasvěceného života a společností apoštolského života, kteří nepřijali kněžské svěcení. Na tuto zvláštní oblast spolupráce se odvolává II. vatikánský koncil, když učí: „Konečně hierarchie svěřuje laikům úkoly, které jsou těsně spojeny s povinnostmi pastýřů, jako třeba při výkladu křesťanské nauky, při některých liturgických úkonech a v duchovní správě.“¹¹

Jedná se o úkoly úzce spjaté s povinnostmi pastýřů, kteří musí obdržet svátost kněžského svěcení. Vyžaduje se proto ode všech, kterých se to nějakým způsobem týká, zvláštní péče o to, aby byla dobře zachována podstata a poslání duchovní služby, jako i povolání a světský ráz laiků. Spolupracovat totiž neznámá zastupovat.

S opravdovým uspokojením můžeme konstatovat, že v mnohých místních církvích probíhá spolupráce laiků na pastorační službě kléru velmi pozitivně a s hojnými plody. Jsou přitom respektovány hranice vytýčené povahou svátostí, růzností charismat a církevních funkcí, velkodušnými a moudrými řešeními, aby se čelilo situacím, kdy posvátní služebníci chybí nebo je jich nedostatek.¹² Tímto způsobem se ozřejmil ten aspekt společenství, kterým se někteří členové církve, i když nemají kněžské svěcení, snaží v míře pro ně možné promptně odpovídat na krizové situace nebo přetrvávající potřeby některých komunit.¹³ Takoví věřící jsou pověřeni tím, aby přijímali konkrétní úkoly, a to důležité a delikátní. Jsou podporováni Pánovou milostí, doprovázeni vysvěcenými služebníky, a dobře přijímáni komunitami,

¹⁰ Srov. II. vatikánský koncil, Pastorální konstituce o církvi v dnešním světě *Gaudium et spes*, č. 32; Zvon, Praha 1995.

¹¹ Srov. II. vatikánský koncil, Dekret o apoštolátu laiků *Apostolicam actuositatem*, č. 24; Zvon, Praha 1996.

¹² Srov. Jan Pavel II., Proslov „*Collaborazione dei laici al ministero pastorale dei presbiteri*“ (22. dubna 1994), č. 2; *L'Osservatore Romano*, 23. dubna 1994.

¹³ Srov. CIC kán. 230, § 3; 517, § 2; 861, § 2; 910, § 2; 943; 1112; CfL 23 a 72; Zvon, Praha 1994; Posynodní apoštolský list Jana Pavla II. *Christifideles laici*, č. 23 a pozn. 72; Zvon, Praha 1995.

v jejichž prospěch pracují. Duchovní jsou velmi vděční za velkodušnost, s jakou se mnohé zasvěcené osoby a mnozí laici nabízejí pro tuto specifickou službu, kterou vykonávají s věrným *sensus Ecclesiae* a s horlivou oddaností. Zvláštní vděčnost a povzbuzení patří těm, kteří konají tyto úkoly uprostřed pronásledování křesťanského společenství, na misiích, ať už územních nebo kulturních, tam, kde církev ještě není zakořeněna nebo kde je přítomnost kněze pouze sporadická.¹⁴

Nemáme v úmyslu prohlubovat v tomto dokumentu veškeré teologické a pastorační bohatství poslání laiků v církvi. Obširně je už vysvětlila apoštolská exhortace *Christifideles laici*.

Účelem tohoto dokumentu je naproti tomu poskytnout jasnou a spolehlivou odpověď na množství naléhavých otázek, které našim dikasteriím zaslali biskupové, kněží a laici s žádostí, aby byli poučeni o nových formách pastorační činnosti věřících ve farnostech a diecézích.

Často jde totiž o postupy, které, i když vznikly v krizových a naléhavých situacích a rozvíjely se mnohdy ve snaze poskytnout velkodušnou pomoc v pastorační činnosti, mohou mít velmi negativní dopad na správné chápání pravého církevního společenství. Taková praxe se ve skutečnosti vyskytuje většinou na některých územích a někdy se i v rámci jednoho území různí.

Každopádně však taková praxe vyžaduje závažnou pastorační odpovědnost všech, a zvláště biskupů,¹⁵ kteří jsou pověřeni, aby podporovali a chránili všeobecný církevní řád na základě některých doktrinárních zásad, již jasně stanovených II. vatikánským koncilem¹⁶ a následně učitelským úřadem.¹⁷

V rámci našich dikasterií byla provedena studie, bylo zorganizováno sympozium těch zástupců episkopátu, kteří měli největší zájem o danou problematiku. Posléze došlo k rozsáhlé konzultaci mezi četnými předsedy biskupských konferencí, dalšími biskupy a odborníky různých církevních oborů z jednotlivých zeměpisných oblastí. Jasným a kon-

¹⁴ Srov. Encyklika Jana Pavla II. *Redemptoris Missio*, č. 37 Zvon, Praha 1994.

¹⁵ Srov. CIC kán. 392; Zvon, Praha 1994.

¹⁶ Srov. zvláště Dokumenty II. vatikánského koncilu: *Lumen gentium, Sacrosanctum concilium, Presbyterorum Ordinis, Apostolicam actuositatem*; Zvon, Praha 1995.

¹⁷ Srov. zvláště Posynodní apoštolský list Jana Pavla II. *Christifideles laici*; Zvon, Praha 1990 a Posynodální apoštolská adhortace *Pastores dabo vobis*; Zvon, Praha 1993.

krétním vyústěním konzultace byla tato instrukce, která však v žádném případě není považována za zcela podrobnou, ať už proto, že bere v potaz pouze případy, které jsou v současné době nejvíce známy, nebo pro velkou různost specifických okolností, ve kterých k takovým případům dochází.

Text byl sepsán na pevném základě mimořádného i řádného učitelského úřadu a je svěřen k věrné aplikaci biskupům, kteří projeví o danou věc zájem. Je dán ve známost také biskupům těch církevních oblastí, kde se biskupové sice zatím se zneužitím této praxe nesetkali, ale vzhledem k akutní rychlosti, se kterou se tyto jevy šíří, by o něj mohli mít zájem v krátké době.

Dříve než odpovíme na konkrétní případy, se kterými jsme se setkali, považujeme vzhledem k významu svátostného kněžství ve struktuře církve za nutné uvést několik stručných a podstatných teologických prvků, které umožňují lepší pochopení samotného církevního učení. Toto učení chce v úctě k pravdě a k církevnímu společenství podporovat práva a povinnosti všech, pro „spásu duší, která musí být nejvyšším zákonem v církvi“.¹⁸

¹⁸ CIC kán. 1752; Zvon, Praha 1994.

TEOLOGICKÉ PRINCIPY

1. Kněžství všeobecné a kněžství služebné

Ježíš Kristus, nejvyšší a věčný velekněz, chtěl, aby jeho církev měla účast na jeho jediném a nerozdělitelném kněžství. Církev je lidem nové smlouvy, v které „znovuzrozením a pomazáním od Ducha svatého jsou posvěceni na duchovní chrám a na svaté kněžstvo, aby každým skutkem jako křesťané přinášeli duchovní oběti a hlásali mocné činy toho, který je ze tmy povolal ke svému podivuhodnému světlu“ (srov. 1 Petr 2,4–10)¹⁹. „Jeden je tedy vyvolený Boží lid: „Jeden Pán, jedna víra, jeden křest“ (Ef 4,5); společná je důstojnost údů, která vzniká z jejich znovuzrození v Kristu, společná je milost synovství, společné je povolání k dokonalosti.“²⁰ Jelikož je mezi všemi „opravdová rovnost v důstojnosti a v činnosti společné všem věřícím při budování Kristova těla“, byli někteří z Kristovy vůle ustanoveni pro jiné „jako učitelé, rozdělovatelé tajemství a pastýři.“²¹ Jak všeobecné kněžství věřících, tak kněžství služebné, čili hierarchické „se sice od sebe podstatně liší, a ne pouze stupněm, přesto však jsou ve vzájemném vztahu, neboť jedno i druhé – každé svým vlastním způsobem má účast na jediném kněžství Kristově“.²² Mezi nimi je účinná jednota, protože Duch svatý sjednocuje církev ve společenství a ve službě a udílí jí různé hierarchické a charismatické dary.²³

Podstatný rozdíl mezi všeobecným kněžstvím a kněžstvím služebným není tedy v kněžství Kristově, které zůstává navždy jediné a nerozdělené, ani ve svatosti, ke které jsou povoláni všichni věřící: „Služebné kněžství totiž samo o sobě neznámá vyšší stupeň svatosti ve srovnání se všeobecným kněžstvím věřících; ale v svatosti kněžství dostávají kněží od Krista skrze Ducha svatého zvláštní dar, kterým mohou pomáhat Božímu lidu věrně a úplně realizovat jeho všeobecné kněžství.“²⁴ Také při budování Kristova těla se uplatňuje různost údů

¹⁹ Dokumenty II. vatikánského koncilu, Věroučná konstituce *Lumen gentium* č. 10; Zvon, Praha 1995.

²⁰ *Tamtéž*, č. 32.

²¹ *Tamtéž*.

²² *Tamtéž*, č. 10.

²³ Srov. *tamtéž*, č. 4.

²⁴ Jan Pavel II., Posynodální apoštolská adhortace *Pastores dabo vobis* (25. března 1992), č. 17; Zvon, Praha 1993.

a úkolů. Jeden a týž Duch rozděluje k užítku církve své různé dary podle svého bohatství a podle potřeby služeb v církvi (srov. 1 Kor 12, 1–11).²⁵

Různost se týká *způsobu* účasti na Kristově kněžství a je podstatná v tom smyslu, že „zatímco se všeobecné kněžství věřících uskutečňuje v rozvoji křestní milosti, v životě víry v naději a lásce, životě podle Ducha, služebné kněžství slouží všeobecnému kněžství, je zaměřeno na rozvoj křestní milosti všech křesťanů“.²⁶ Z toho vyplývá, že „služebné (svátostné) kněžství se podstatně liší od všeobecného kněžství věřících, protože uděluje posvátnou moc k službě věřícím“.²⁷ Proto „kněz musí růst ve vědomí hlubokého společenství sjednocujícího jej s lidem Božím“ aby probouzel a prohluboval „spoluodpovědnost za jedno společné poslání – poselství spásy, což vyjadřuje pohotovou a srdcem prožívanou úctou ke všem charismatům a úkolům, které Duch svatý dává věřícím pro budování církve“.²⁸

Charakteristické znaky, které odlišují služebné kněžství biskupů a kněží od všeobecného kněžství věřících, čímž vymezují ohraničení jejich spolupráce na posvátné službě, lze shrnout následovně:

a) služebné kněžství má svůj původ v apoštolské posloupnosti a je vybaveno posvátnou mocí,²⁹ která spočívá v možnosti a zodpovědnosti jednat v osobě Krista – Hlavy a Pastýře.³⁰

b) činí vysvěcené služebníky služebníky Krista a církve, a to skrze oprávněné hlásání Božího slova, slavením svátostí a pastoračním vedením věřících.³¹

²⁵ Dokumenty II. vatikánského koncilu, Věroučná konstituce *Lumen gentium* č. 7; Zvon, Praha 1995.

²⁶ *Katechismus katolické církve* č. 1547; Zvon, Praha 1995.

²⁷ *Tamtéž*, č. 1592.

²⁸ Posynodální apoštolská adhortace Jana Pavla II. *Pastores dabo vobis*, č. 74; Zvon, Praha 1993.

²⁹ Srov. Dokumenty II. vatikánského koncilu, Věroučná konstituce *Lumen gentium* č. 10, 18, 27, 28, Zvon, Praha 1995; *Presbyterorum Ordinis*, 2, 6; Zvon, Praha 1995; *Katechismus katolické církve* č. 1538, 1576; Zvon, Praha 1995.

³⁰ Posynodální apoštolská adhortace Jana Pavla II. *Pastores dabo vobis*, č. 15; Zvon, Praha 1993; *Katechismus katolické církve* č. 875; Zvon, Praha 1995.

³¹ Srov. Posynodální apoštolská adhortace Jana Pavla II. *Pastores dabo vobis*, č. 16; Zvon, Praha 1993; *Katechismus katolické církve* č. 1592; Zvon, Praha 1995.

Podstatným bodem katolické ekleziologické nauky je klást základ svátostného úřadu do apoštolské posloupnosti, nakoľik tento úrad pokračuje v poslaní, ktoré apoštolové prijali od Krista.³²

Svätostné kněžství je proto ustanoveno na apoštolském základě pro budování církve³³: „je zcela ve službě církve“.³⁴ „Se svátostnou povahou takového církevního stavu je niterně spojen jeho služební charakter. Služebníci zcela závisí na Kristu, který jim uděluje poslání i pravomoc, jsou tedy opravdu „služebníky Krista“, podle příkladu toho, který pro nás dobrovolně na sebe vzal „přirozenost služebníka“ (Flp 2,7). Slova a milost, jejichž jsou služebníky, nepatří jim, nýbrž Kristu, který jim je svěřil pro druhé, a stávají se tak dobrovolně služebníky všech.“³⁵

2. Jednota a odlišnost služebních úkolů

Úkoly posvátné služby tvoří ve svém celku díky svému jedinému základu³⁶ nerozdílnou jednotu. Vždyť jeden jediný, jako v Kristu³⁷, je pramen spásonosné činnosti, kterou služebník vyjadřuje a kterou uskutečňuje vyučováním, posvěcováním a vedením ostatních věřících. Tato jednota podstatně určuje vykonávání úkolů posvátné služby, které jsou vždy, z různých hledisek, vykonáváním úkolu Krista – Hlavy církve.

Jestliže tedy vykonávání *munus docendi, sanctificandi et regendi* knězem tvoří podstatu pastorační služby, různé funkce vysvěcených služebníků tvořící nerozdílnou jednotu nemohou být chápány odděleně jedny od druhých, nýbrž je musíme chápat v tom, jak si navzájem odpovídají a doplňují se. Nevysvěcení věřící mohou s pastýři spolupracovat pouze na některých z nich a to do určité míry, pokud jsou povoláni k vykonávání této spolupráce náležitými způsoby a oprávněnou autoritou. Sám Ježíš Kristus „ve svém těle, to je církvi, ustavičně rozděluje

³² Srov. Posynodální apoštolská adhortace Jana Pavla II. *Pastores dabo vobis*, č. 14–16; Zvon, Praha 1993; Kongregace pro nauku víry, dopis *Sacerdotium ministeriale* (6. 8. 1983), III, 2–3: AAS 75 (1983), str. 1004–1005.

³³ Srov. *Ef* 2,20; *Zj* 21,14.

³⁴ Posynodální apoštolská adhortace Jana Pavla II. *Pastores dabo vobis*, č. 16; Zvon, Praha 1993.

³⁵ *Katechismus katolické církve* č. 876; Zvon, Praha 1995.

³⁶ Srov. *tamtéž* č. 876.

³⁷ Srov. Jan Pavel II., Lett. *Novo incipiente* (8 dubna 1979), č. 3: AAS 71 (1979), str. 397.

dary nutné k různým službám, kterými si s jeho pomocí navzájem pomáháme ke spáse“.³⁸ „Plnění těchto úkolů však nedělá laika pastýřem: úřad není konstituován úkolem, nýbrž svátostným svěcením. Jen svátost kněžství dává posvěcenému nositeli úřadu zvláštní účast na úřadě Krista – Hlavy a Pastýře a na jeho věčném kněžství. Úkol plněný v zastoupení odvozuje svou legitimitu formálně a bezprostředně od oficiálního pověření pastýřem. Jeho konkrétní plnění podléhá řízení církevní autority.“³⁹

Je třeba, aby toto učení bylo znovu potvrzeno, protože postupy, které se snažily nahradit velký nedostatek vysvěcených služebníků uvnitř společenství, se někdy opíraly o takové pojetí všeobecného kněžství, které stíralo jeho specifický ráz a význam. To kromě jiného vede k úbytku kandidátů kněžství a zatemňuje specifičnost semináře jako typického místa pro formaci vysvěceného služebníka. Jde o úzce související jevy, nad jejichž vzájemnou souvislostí bude třeba se hodně zamyslet, aby bylo dosaženo moudrých a praktických závěrů.

3. Nenahraditelnost posvátné služby

Aby bylo společenství věřících nazváno církví a bylo jí doopravdy, nemůže odvozovat své vedení z organizačních kritérií asociativní nebo politické povahy. Každá partikulární církev *vděčí* Kristu za vedení, protože je to on, kdo dal samotné církvi apoštolský úřad. Žádné společenství proto nemá moc udělit tento úřad samo sobě⁴⁰ nebo jím někoho pověřit. Zastávání *munus* magisteria a řízení nezbytně vyžaduje kanonické nebo právní určení od hierarchické autority.⁴¹

Svätostné kněžství je tedy nezbytné pro existenci společenství jako církve: „Nesmíme se tedy domnívat, že svátostné kněžství existovalo dříve než církev (...) právě tak málo je smíme pokládat za pozdější než církevní společenství, protože toto společenství nemohlo být založeno

³⁸ Dokumenty II. vatikánského koncilu, Věřoučná konstituce *Lumen gentium* č. 7; Zvon, Praha 1995.

³⁹ Posynodní apoštolský list Jana Pavla II. *Christifideles laici*, č. 23; Zvon, Praha 1990.

⁴⁰ Srov. Kongregace pro Nauku víry. Lett. *Sacerdotium ministeriale*, III, 2: *l.c.* str. 1004.

⁴¹ Srov. Dokumenty II. vatikánského koncilu, věroučná konstituce *Lumen gentium*, Nota explicativa praevia č.2; Zvon, Praha 1995.

bez této kněžské služby.⁴² Když totiž ve společenství chybí kněz, chybí v něm posvěcená služba a funkce Krista Hlavy a Pastýře, podstatného pro život církevního společenství.

Svátostné kněžství je proto naprosto nenahraditelné. Vyplyvá z toho bezprostřední nutnost horlivé, dobře organizované a souvislé pastorační péče o povolání, která by dala církvi potřebné vysvěcené služebníky, jako i nutnost zabezpečit důkladnou formaci těch, kteří se v semináři připravují na přijetí kněžství. Každé jiné řešení, jak čelit problémům vyplývajícím z nedostatku kněží, by bylo provizorní.

„Podporovat povolání je povinnost celého křesťanského společenství, které jí má dostát především naplno prožívaným křesťanstvím.“⁴³ Všichni věřící jsou spoluzodpovědní za snahu přispět ke kladné odpovědi na volání ke kněžství, a to stále věrnějším následováním Ježíše Krista a překonáváním lhostejnosti prostředí, hlavně ve společnosti silně poznamenané materialismem.

4. Spolupráce laiků na pastorační službě

V koncilních dokumentech se mezi různými aspekty účasti věřících bez kněžského svěcení na poslání církve hovoří o přímé spolupráci laiků na specifických úkolech pastýřů.⁴⁴ „Je-li to užitečné nebo nutné pro dobro církve, mohou pastýři svěřit laikům podle norem univerzálního práva určité úkoly, které jsou sice spojené s jejich pastýřským úřadem, ale nepředpokládají kněžské svěcení“.⁴⁵ Tato spolupráce byla následně upravena pokoncilním zákonodárstvím a zvláště novým Kodexem kanonického práva.

Po úpravě práv a povinností všech věřících⁴⁶ pojednává kodex v dalším článku věnovaném závazkům a právům laiků nejen o závazcích a právech specifických pro jejich světský stav⁴⁷, ale i o dalších úkolech

nebo funkcích, které se na ně zvláštním způsobem nevztahují. Některé z nich se týkají jakéhokoli věřícího ať vysvěceného či nikoliv,⁴⁸ jiné však jsou těsně spojeny s duchovní službou vysvěcených nositelů úřadu.⁴⁹ Laici nemají právo vykonávat tyto zmíněné úkoly a funkce, ale „jsou-li uznáni za vhodné, mohou od duchovních pastýřů být pověřováni těmi církevními úřady a úkoly, které podle právních ustanovení mohou zastávat“⁵⁰ nebo „v případě nedostatku služebníků (...) mohou nahrazovat některé jejich úkoly podle předpisů práva“.⁵¹

Aby takováto spolupráce byla harmonicky začleněna do pastorační služby, aby nedocházelo k pastoračním odchylkám a zneužívání disciplíny je nutné, aby doktrinální principy byly jasné a následně aby byla s důslednou rozhodností v celé církvi podporována pozorná a poctivá aplikace platných nařízení a aby nebyly neoprávněně vztahovány výjimky na případy, které za „výjimečné“ nelze považovat.

Jestliže by se na některém místě potvrdilo zneužívání a přestupky, je třeba, aby pastýři použili nezbytné a vhodné prostředky k tomu, aby včas zabránili jejich šíření, a předešli tak poškození správného chápání povahy samotné církve. Zvláště je třeba uplatňovat disciplinární normy již stanovené, které vedou k účinnému poznávání a respektování odlišnosti a vzájemného doplňování se funkcí, které jsou podstatné pro církevní společenství. Tam, kde jsou nesprávné postupy již rozšířené, je neodkladné, aby zodpovědně zasáhla oprávněná autorita, jež se tak stává pravou tvůrkyní společenství, které se může utvářet výlučně kolem pravdy. Společenství, pravda, spravedlnost, mír a láska jsou termíny vzájemně související.⁵²

Ve světle zmíněných zásad tu chceme uvést vhodná opatření, aby tak bylo možné čelit přestupkům, které byly oznámeny našim dikasteriím. Následující pokyny jsou převzaty z norem církve.

⁴² Posynodální apoštolská adhortace Jana Pavla II. *Pastores dabo vobis*, č. 16; Zvon, Praha 1993.

⁴³ Dokumenty II. vatikánského koncilu, Dekret o výchově ke kněžství *Optatam totius* č. 2; Zvon, Praha 1995.

⁴⁴ Srov. Dokumenty II. vatikánského koncilu, Dekret o apoštolátu laiků *Apostolicam actuositatem* č. 24 Zvon, Praha 1995.

⁴⁵ Posynodní apoštolský list Jana Pavla II. *Christifideles laici*, č. 23; Zvon, Praha 1990.

⁴⁶ Srov. Kodex kanonického práva, kánon 208–223; Zvon, Praha 1994.

⁴⁷ Srov. *tamtéž*, kán. 225 § 2; 226; 227; 231, § 1; Zvon, Praha 1994.

⁴⁸ Srov. *tamtéž*, kán. 225, § 1; 228; § 2; 229; 231, § 1; Zvon, Praha 1994.

⁴⁹ Srov. *tamtéž* 230, § 2–3 co se týká liturgické oblasti; kán. 228, § 1 ve vztahu k ostatním oblastem posvátné služby; tento paragraf je rozšířen i pro další oblasti mimo službu kleriků.

⁵⁰ *Tamtéž*, kán. 228, § 1; Zvon, Praha 1994.

⁵¹ *Tamtéž*, kán. 230, § 3; srov. 517, § 2; 776; 861, § 2; 943; 1112; Zvon, Praha 1994.

⁵² Srov. Kongregace pro bohoslužbu a svátosti, Istr. *Inaestimabile donum* (3. dubna 1980), úvod: AAS 72 (1980), str. 331–333).

PRAKTICKÉ POKYNY

Článek 1

Nezbytnost vhodné terminologie

Svatý otec v řeči k účastníkům sympozia „O spolupráci laiků na službě kněží“ zdůraznil nutnost objasnit a rozlišovat různé významy slova „služba“, které převzala teologická a kanonická terminologie.⁵³

§ 1. „Od jisté doby se stalo zvykem nazývat *službami* nejen *officia* (úřady) a *munera* (funkce), které vykonávají pastýři mocí svátosti kněžského svěcení, ale také ty, které vykonávají laici mocí kněžství křestního. Terminologická otázka se stává ještě složitější a choulostivější, když je všem věřícím přiznána možnost vykonávat – zástupnou formou a z oficiálního pověření uděleného pastýři – některé funkce vlastnější klerikům, které však nevyžadují kněžské svěcení. Musíme konstatovat, že jazyk je nejistý, zmatený, a tedy neúčinný k vyjádření nauky víry pokaždé, kdy se jakýmkoli způsobem zamlžuje rozdíl „v podstatě, a nejen ve stupni“, který je mezi kněžstvím křestním a kněžstvím svátostným.“⁵⁴

§ 2. „To, co dovolilo v některých případech rozšíření slova *služba* na *munera* vlastní laikům, je skutečnost, že i oni mají v určité míře účast na jediném kněžství Kristově. *Officia*, laikům svěřená dočasně, jsou však výlučně plodem pověření církve. Pouze neustálý odkaz na jedinou a původní „službu Kristovu“ (...) dovoluje v jisté míře, bez dvojznačnosti, používat i v souvislosti s laiky slova *služba*: bez toho tedy, aby byla chápána a vnímána jako nepatřičná touha po *duchovní službě* nebo jako postupné narušování její specifičnosti.

V tomto původním smyslu vyjadřuje slovo *služba* (*servitium*) pouze působení, kterým členové církve prodlužují Kristovo poslání a Kristovu službu uvnitř církve i pro svět. Když je však toto slovo odlišováno ve vztahu a ve srovnání s různými *munera* a *officia*, potom je nutné jasně

⁵³ Srov. Jan Pavel II. řeč na sympoziu „*Collaborazione dei fedeli laici al ministero dei presbiteri*“, č. 3: *l.c.*

⁵⁴ Srov. *tamtéž*.

poukázat na to, že tento pojem *jedině* v síle svěcení dosáhne té plnosti a jednoznačnosti významu, který mu tradice vždy připisovala.“⁵⁵

§ 3. Laik může přijmout všeobecný název „mimořádný služebník“ jen tehdy, povolá-li ho příslušná autorita, aby jako pouhý zástupce vykonával úkoly, o kterých mluví kán. 230, § 3⁵⁶, kánony 943 a 1112. Může být samozřejmě použit konkrétní název, kterým je kanonicky určován svěřený úkol, například katecheta, akolyta, lektor, atd.

Dočasné pověření v liturgických úkonech, o kterých mluví kán. 230, § 2, nedává laikovi žádný zvláštní název.⁵⁷

Není však dovoleno, aby laici byli označováni tituly „pastýř“, „kaplan“, „koordinátor“, „moderátor“ nebo jinými názvy, které by mohly jakkoli vést k záměně jejich úkolu s úkolem pastýře, kterým je *jedině* biskup a kněz.⁵⁸

Článek 2

*Služba slova*⁵⁹

§ 1. Obsahem takové služby je „pastýřské kázání, katecheze a všechna křesťanská výuka, ve které má mít liturgická homilie význačné místo“.⁶⁰

⁵⁵ Srov. Jan Pavel II. Řeč na sympoziu „*Collaborazione dei fedeli laici al ministero dei presbiteri*“, č. 3: *l.c.*

⁵⁶ Srov. Papežská komise pro autentický výklad CIC, odpověď (1. června 1988): AAS 80 (1988) str. 1373.

⁵⁷ Srov. Papežská rada pro výklad textů zákona, Odpověď (11. července 1992): AAS 86 (1994) str. 541–542. Jsou-li pastorační asistenti pověřováni ke spolupráci na službě kněží v rámci slavení liturgie, nesmí být toto pověření uděleno současně se slavením udělení svátosti svěcení. Musí být také zajištěno, aby nebyla podobnost mezi tímto obřadem a obřadem pověření ke službě lektora a akolyty.

⁵⁸ K těmto příkladům nutno zahrnout všechna jazyková vyjádření, která jsou v úzu jednotlivých zemí obdobná nebo ekvivalentní a označují přímý úkol vůdce nebo zástupce.

⁵⁹ Pro různé formy kázání srov. CIC kán. 761; *Missale Romanum*, Ordo lectionum Missae, *Praenotanda*: Ed. Typica altera, Libreria editrice Vaticana 1981.

⁶⁰ Dokumenty II. vatikánského koncilu, Konstituce o posvátné liturgii *Dei verbum*, č. 24; Zvon, Praha 1995.

Vlastní vykonávání této služby přísluší diecéznímu biskupovi, který je moderátorem veškeré služby slova ve své diecézi,⁶¹ je také vlastní kněžím, jeho spolupracovníkům.⁶² Tato služba přísluší i jáhnům ve společenství s biskupem a jeho kněžstvím.⁶³

§ 2. Laici se svým způsobem podílejí na Kristově prorocké službě, jsou jeho svědky a jsou vybaveni smyslem víry a milostí slova. Všichni jsou povoláni stávat se stále více „zdatnými hlasateli víry v to, v co doufáme“ (srov. *Žid* 11, 1)⁶⁴. Dnes zvláště katechetické působení velmi závisí na snaze a velkodušnosti laiků ve službě církve.

Proto věřící a zvláště členové institutů zasvěceného života a společnosti apoštolského života mohou být povoláni, aby na službě slova spolupracovali zákonitými způsoby.⁶⁵

§ 3. Aby byla pomoc ve smyslu § 2 účinná, je nutno připomenout některé podmínky, které se týkají jednotlivých forem spolupráce.

CIC kán. 766 stanoví podmínky, za kterých příslušná autorita může připustit laiky, aby kázali v kostele nebo v oratoři (*in ecclesia vel oratorio*). Již samo užití výrazu *admitti possunt* zdůrazňuje, že v žádném případě nejde o vlastní právo, jakým je specifické právo biskupů⁶⁶ nebo o oprávnění jako u kněží nebo jáhnů.⁶⁷

Podmínky k tomuto připuštění – „jestliže to za určitých vyžaduje nutnost nebo tak radí ve zvláštních případech užitečnost“ – zdůrazňují výjimečnost faktu. Kán. 766 dále upřesňuje, že se má vždy jednat *iuxta Episcoporum conferentiae praescripta*. V této poslední klauzuli stanoví uvedený kánon hlavní zdroj správného rozpoznávání nutnosti nebo užitečnosti v konkrétních případech. Ve zmíněných předpisech biskupské konference, které mají zapotřebí „recognitio“ apoštolského stolce, mají být totiž vyznačena vhodná kritéria, která mohou pomáhat

⁶¹ Srov. CIC kán. 756, § 2; Zvon, Praha 1994.

⁶² Srov. *tamtéž*, kán. 757.

⁶³ Srov. *tamtéž*.

⁶⁴ Srov. Dokumenty II. vatikánského koncilu, Věřoučná konstituce *Lumen gentium* č. 35; Zvon, Praha 1995.

⁶⁵ Srov. CIC kán. 758–759; 785, § 1; Zvon, Praha 1994.

⁶⁶ Dokumenty II. vatikánského koncilu, Věřoučná konstituce *Lumen gentium*, 25; Zvon, Praha 1995; CIC kán. 763; Zvon, Praha 1994.

⁶⁷ Srov. CIC kán. 764; Zvon, Praha 1994.

diecéznímu biskupovi při náležitých pastoračních rozhodnutích, vyplývajících ze samotné povahy biskupského úřadu.

§ 4. V případech trvalého nedostatku kněží v určitých oblastech může dojít k takovým situacím trvalé a objektivní nutnosti nebo užitečnosti, které vedou k doporučení, aby bylo dovoleno laikům kázat.

Kázání v kostelech a oratořích může být laikům povoleno jako *zastoupení* vysvěcených služebníků nebo z důvodů mimořádné užitečnosti ve zvláštních případech upravených univerzálním církevním zákonodárstvím nebo biskupskými konferencemi; nemůže se proto stát řádnou skutečností a nemůže být chápáno jako skutečné povýšení laikátu.

§ 5. Zejména při přípravě na svátosti mají katecheté dbát na to, aby zdůraznili úkol a postavu kněze jako jediného řádného udělovatele svátostí, na jejichž přijetí se katechumeni připravují.

Článek 3

Homilie

§ 1. Homilie, vynikající forma kázání, která „*quae per anni liturgici cursum ex textu sacro fidei mysteria et normae vitae christianae exponantur*“,⁶⁸ je součástí samotné liturgie.

Homilie má být proto při slavení eucharistie vyhrazena vysvěcenému služebníku, knězi nebo jáhnovi.⁶⁹ Laici jsou vyloučeni, i když zastávají úkol „pastoračních asistentů“ nebo katechetů v jakémkoli společenství nebo sdružení. Nejde zde o případnou větší schopnost výkladu nebo

⁶⁸ Dokumenty II. vatikánského koncilu, Konstituce o posvátné liturgii *Sacrosanctum Concilium*, č. 52; Zvon, Praha 1995; srov. CIC kán. 767, § 1, Zvon, Praha 1994.

⁶⁹ Srov. Jan Pavel II. Apoštolská exhortace *Catechesi tradendae* (16.10.1979), č. 48; Papežská komise pro výklad dekretů II. vatikánského koncilu: *Odpověď* (11.1.1971); Kongregace pro bohoslužbu a svátosti, Instrukce *Actio pastoralis* (15.5.1969) č. 6d. *Institutio Generalis Missalis Romani* (26.3.1970) č. 41,42,165; Instrukce *Liturgicae instaurationis* (15.9.1970) č. 2a; Kongregace pro bohoslužbu a svátosti, Instrukce *Inaestimabile donum* (3.4.1980) č. 3.

o teologickou připravenost, nýbrž o to, že úloha je vyhrazena tomu, kdo přijal svátost kněžství; ani diecézní biskup proto není oprávněn dispensovat od normy kánonu.⁷⁰ Nejde totiž o zákon pouze disciplinární, ale o zákon, který se týká úlohy vyučování a posvěcování, jež spolu úzce souvisí.

Není proto možno připustit praxi, ke které někdy dochází, že se světuje homiletické kázání seminaristům, studentům teologie, ještě nevysvěceným.⁷¹ Homilie skutečně nemůže být považována za trénování budoucí služby.

Kánonem 767, § 1 je třeba považovat za zrušenou jakoukoliv dřívější normu, která umožňovala laikům pronášet homilii při slavení mše svaté.⁷²

§ 2. Je dovolen krátký úvod, který by napomohl lepšímu porozumění liturgie, ve výjimečných případech eventuální svědectví, které, vždy přiměřeně liturgickým pravidlům, se přednáší při slavení eucharistie ve zvláštní dny (den semináře nebo nemocného atd.), je-li to objektivně považováno za vhodné jako ilustrace homilie řádně pronesené celebrujícím knězem. Tato vysvětlování a svědectví mají mít takový ráz, aby je nikdo nemohl zaměnit za homilii.

§ 3. Celebrující služebník může někdy obezřetně využít možnosti „dialogu“ při homilii⁷³ pro objasnění, kterým však nikoho nepověřuje povinností kázat.

§ 4. Homilie mimo mši svatou může být pronesena laikem, ve shodě s právem a při zachování liturgických norem.

§ 5. V žádném případě nemůže být homilie svěřena kněžím nebo jáhnům, kteří ztratili klerikální stav nebo jakkoliv opustili zastávání posvěcené služby.⁷⁴

⁷⁰ Papežská komise pro autentický výklad kanonického práva, *Odpověď* (20.6.1987).

⁷¹ Srov. CIC, kán. 266, § 1; Zvon, Praha 1994.

⁷² Srov. *tamtéž*, kán. 6 § 1, 2°; Zvon, Praha 1994.

⁷³ Srov. Kongregace pro bohoslužbu a svátosti, direktář *Pueros Baptizatos per le Messe dei fanciulli* (1. listopadu 1973), č. 48: AAS 66 (1974), str. 44.

Článek 4

Farář a farnost

Laici mohou účinně spolupracovat, jak se tomu skutečně v četných případech chvályhodně stává, na pastorační službě kněží ve farnostech, v nemocnicích, ve stacionářích, ve školách, vězeních, ve vojenských ordinariátech atd. Mimořádnou formu spolupráce v předvídaných podmínkách usměrňuje kán. 517, § 2.

§ 1. Správné chápání a uplatňování tohoto kánonu, podle kterého „si ob sacerdotum penuriam Episcopus dioecesanus aestimaverit participationem in exercitio curae pastoralis paroeciae concedendam esse diacono aliive personae sacerdotali caractere non insignitae aut personarum communitati, sacerdotem constituat aliquem qui, potestatis et facultatibus parochi instructus, curam pastorem moderetur“ vyžaduje, aby k takovému výjimečnému postupu docházelo s přesným dodržováním klauzulí v něm obsažených:

- a) *ob sacerdotum penuriam*, a ne pro pohodlí nebo špatně chápaného „povyšování laikátu“, aj.
- b) za předpokladu, že tu jde o *participatio in exercitio curae pastoralis* a ne o vedení, koordinaci, moderaci, správu farnosti, což podle textu kánonu přísluší pouze knězi.

Právě proto, že jde o případy výjimečné, je třeba především uvažovat o využití služby například starých kněží, ještě zdatných, nebo svěřit různé farnosti jednomu knězi či „coetus sacerdotum“.⁷⁵

V žádném případě nelze přehlížet přednost, kterou tentýž kánon dává jáhnovi.

Stejná kanonická norma i dále potvrzuje, že tyto formy účasti na péči o farnosti nemohou žádným způsobem nahradit úřad faráře. Norma skutečně potvrzuje, že i v těchto výjimečných případech „Episcopus dioecesanus (...) sacerdotem constituat aliquem qui, potestatis et facultatibus parochi instructus curam pastorem moderetur“. Úřad

⁷⁴ Ohledně kněží, kteří obdrželi dispens od celibátu, srov. Kongregace pro nauku víry, *Normae de dispensatione a sacerdotali coelibatu ad instantiam partis* (14. října 1980), „Normae substantiales“, čl. 5.

⁷⁵ Srov. CIC, kán 517, § 1; Zvon, Praha 1994.

faráře může být skutečně platně svěřen jen knězi, v souladu s kán. 521, § 1, a to i v případech objektivního nedostatku kléru.⁷⁶

§ 2. V této souvislosti je třeba také počítat s tím, že farář je vlastním pastýřem farnosti jemu svěřené⁷⁷ a zůstává jím, dokud nepřestane jeho pastorační služba⁷⁸.

Když se farář zřekne úřadu, protože dovršil 75 let věku, nekončí *ipso iure* jeho pastorační úřad. Pozbytí úřadu je účinné teprve od okamžiku, kdy diecézní biskup pečlivě uváží každou okolnost, přijme definitivně demisi podle kán. 538, § 3 a písemně to sdělí.⁷⁹ Vzhledem k tomu, že je na některých místech skutečný nedostatek kněží, bude moudré jednat v této věci se zvláštní opatrností.

V souvislosti s právem každého kněze vykonávat služby vyplývající z přijaté svátosti svěcení připomínáme, že pokud nebrání vážné zdravotní nebo disciplinární překážky, není 75 rok věku závaznou pohnutkou pro biskupa, aby demisi přijal. To také proto, aby se předešlo funkcionálnímu chápání posvátné služby.⁸⁰

Článek 5

Orgány spolupráce v místní církvi

Tyto orgány, které jsou požadovány a pozitivně zakoušeny na cestě obnovy církve podle II. vatikánského koncilu a které jsou uzákoněny kanonickým zákonodárstvím, představují formu aktivní účasti na životě a poslání církve jako společenství.

⁷⁶ Proto je třeba vyhnout se titulu „vůdce komunity“ nebo jiným slovům udávající tentýž název pro laika nebo pro skupinu laiků, kterým je svěřena účast na pastorační péči.

⁷⁷ Srov. CIC, kán. 519; Zvon, Praha 1994.

⁷⁸ Srov. CIC, kán. 538 § 1–2; Zvon, Praha 1994.

⁷⁹ Srov. CIC, kán. 186; Zvon, Praha 1994.

⁸⁰ Srov. Kongregace pro kněžstvo, *Direttorio per il ministero e la vita dei presbiteri Tota Ecclesia* (31 gennaio 1994), č. 44.

§ 1. Norma kodexu o *kněžské radě* určuje, kteří kněží mohou být jejími členy.⁸¹ Je skutečně vyhrazena kněžím, protože má svůj základ ve společné účasti biskupa a kněží na témž kněžství a na téže službě.⁸²

Jáhni ani laici proto nemohou mít právo aktivního a pasivního hlasu, i když jsou spolupracovníky vysvěcených služebníků. Totéž platí pro kněze, kteří ztratili kněžský stav nebo kteří posvátnou službu opustili.

§ 2. Diecézní a farní *pastorační rada*,⁸³ *farní ekonomická rada*,⁸⁴ do kterých patří i laici, mají pouze poradní hlas a nemohou žádným způsobem rozhodovat. Do takových úřadů mohou být zvoleni jen ti věřící, kteří odpovídají normám vyžadovaným kanonickými předpisy.⁸⁵

§ 3. Předsedat farním radám náleží farářům. Rozhodnutí farní rady, která se shromáždila bez předsednictví faráře nebo proti jeho vůli, jsou proto neúčinná, a tedy neplatná.⁸⁶

§ 4. Všechny diecézní rady mohou vydat souhlasné rozhodnutí s úkolem biskupa pouze tehdy, jestliže právo takový souhlas výslovně vyžaduje.

§ 5. Podle místních potřeb mohou ordináři využít speciální studijní skupiny nebo skupiny odborníků ve zvláštních otázkách. Tyto skupiny však nemohou představovat paralelní orgány k diecézním kněžským a pastoračním radám nebo znevažovat kněžské a pastorační diecézní rady i rady farní, na které se vztahuje univerzální právo církve v kán. 536, § 1, kán. 537.⁸⁷ Jestliže takové orgány vznikly v minulosti na základě místních zvyků nebo zvláštních okolností, je třeba použít nutných prostředků, aby se opět shodovaly s platným zákonodárstvím církve.

⁸¹ Srov. CIC kán. 497 a 498; Zvon, Praha 1994.

⁸² Srov. Dokumenty II. vatikánského koncilu, Dekret o službě a životě kněží *Presbyterorum Ordinis*, č. 7, Zvon, Praha 1995.

⁸³ Srov. CIC kán. 514 a 536; Zvon, Praha 1994.

⁸⁴ Srov. CIC kán. 537; Zvon, Praha 1994.

⁸⁵ Srov. CIC kán. 512, § 1 a 3; Katechismus katolické církve, č. 1650, Zvon, Praha 1995.

⁸⁶ Srov. CIC kán. 536.

⁸⁷ Srov. CIC 135 § 2; Zvon, Praha 1994.

§ 6. *Okrskoví vikáři* nazývaní také děkané, arcikněží nebo i jinak, a ti, kteří je zastupují, provikáři, proděkaní, atd. musí být vždy kněžími.⁸⁸ Proto ten, kdo není kněz, nemůže být do takových úřadů platně jmenován.

Článek 6

Slavení liturgie

§ 1. Liturgické úkony mají jasně vyjadřovat uspořádanou jednotu Božího lidu jako organického společenství,⁸⁹ a tedy vnitřní spojitost liturgického úkonu a organicky členěné povahy církve.

K tomu dochází, když všichni účastníci vykonávají s vírou a zbožností úkol, který je každému vlastní.

§ 2. Aby byla zachována i v této oblasti církevní identita každého jednotlivce, je třeba odstranit zneužívání různého druhu, která jsou v rozporu se zněním kán. 907, podle něhož není při slavení eucharistie dovoleno jáhnům a laikům pronášet modlitby ani jakoukoli jinou část vyhrazenou celebrujícímu knězi – především eucharistickou modlitbu se závěrečnou doxologií – nebo konat úkony a gesta, která jsou vlastní pouze celebrantovi. K vážnému zneužití též dochází tehdy, když laik prakticky vykonává jakési „předsednictví“ při slavení eucharistie a přenechává knězi pouze minimum, aby byla zaručena její platnost.

V téže linii je zjevně nezákonné, aby ti, kdo nepřijali svěcení, užívali při liturgických úkonech oděvy vyhrazené kněžím nebo jáhnům (štóla, ornát nebo kázule, dalmatika).

Je třeba bedlivě předcházet dokonce i jen zdánlivému zmatku, který by mohl vzniknout z odlišného liturgického jednání. Jako se řádným služebníkům připomíná závazek oblékat všechna předepsaná liturgická roucha, tak ani laici nemohou oblékat to, co jim nepřísluší.

Za účelem předejít záměně mezi svátostnou liturgií, které předsedá kněz nebo jáhen, a jinými liturgickými úkony, které animují nebo vedou laici, je nutné, aby laici používali jasně odlišných formulací.

⁸⁸ Srov. CIC kán. 553, § 1; Zvon, Praha 1994.

⁸⁹ Srov. Dokumenty II. vatikánského koncilu, Konstituce o posvátné liturgii *Sacrosanctum Concilium*, č. 26–28, Zvon, Praha 1995; CIC kán. 837; Zvon, Praha 1994.

Článek 7

Nedělní bohoslužba bez účasti kněze

§ 1. Pro nedostatek kněží nebo jáhnů vedou v některých místech slavení nedělní liturgie⁹⁰ laici. Tato cenná a delikátní služba, je vykonávána v duchu specifických norem vydaných příslušnou církevní autoritou.⁹¹ K vedení zmíněných slavností musí mít laik zvláštní příkaz od biskupa, který dá vhodné pokyny ohledně trvání, místa, podmínek a ohledně zodpovědného kněze.

§ 2. Bohoslužby, jejichž texty vyžadují schválení příslušné církevní autority, představují vždy dočasné řešení.⁹² Je zakázáno zapojit do jejich struktury prvky vlastní svátostné liturgii, především eucharistickou modlitbu i ve formě vyprávění, aby v myslích věřících nedocházelo k omylům.⁹³ Za tím účelem je třeba vždy účastníkům těchto bohoslužeb zdůraznit, že nejsou nahrazením eucharistické oběti a že sváteční příkaz splníme pouze účastí na mši svaté.⁹⁴ V případech, kde to dovolují vzdálenosti a fyzické podmínky, je třeba věřící vždy povzbuzovat a pomáhat jim, aby dle možností přikázání splnili.

Článek 8

Mimořádný přísluhovatel svatého přijímání

Již dlouhou dobu laici spolupracují v různých okruzích pastorače s vysvěcenými služebníky, aby „byl nevýslovný dar eucharistie neustále

⁹⁰ Srov. Dokumenty II. vatikánského koncilu, Konstituce o posvátné liturgii *Sacrosanctum Concilium*, č. 26–28; CIC kán. 1248, § 2; Zvon, Praha 1994.

⁹¹ Kongregace pro obřady, Istruzione *Inter oecumenici* (26. září 1964), č. 37: AAS 66 (1964), str. 885; Kongregace pro bohoslužbu a svátosti, *Direttorio per le celebrazioni domenicali in assenza del presbitero Christi Ecclesia* (10. června 1988), *Notitiae* 263 (1988).

⁹² Srov. Jan Pavel II, *Allocuzione* (5. června 1993): AAS 86 (1994), str. 3401

⁹³ Srov. Kongregace pro bohoslužbu a svátosti, *Direttorio per le celebrazioni domenicali in assenza del presbitero Christi Ecclesia*, č. 35; *l.c.*; srov. také CIC, kán. 1378, § 2, č. 1 a § 3; kán. 1384; Zvon, Praha 1994.

⁹⁴ Srov. CIC kán. 1248; Zvon, Praha 1994.

hlouběji poznáván a aby účast na jeho spasitelné účinnosti byla stále intenzivnější“.⁹⁵

Jde o liturgickou službu, odpovídající objektivním potřebám věřících, určenou hlavně pro nemocné a pro liturgická shromáždění, ve kterých mají zvláště četní věřící touhu přijmout svaté přijímání.

§ 1. Kanonická úprava o mimořádném přísluhovateli svatého přijímání má však být správně dodržována, aby nevyvolávala zmatek. Určuje, že řádným přísluhovatelem svatého přijímání je biskup, kněz a jáhen,⁹⁶ zatímco přísluhovatelem mimořádným je ustanoven akolyta nebo věřící tím pověřený podle kán. 230, § 3.⁹⁷

V případě opravdové nutnosti může diecézní biskup pověřit laika jako mimořádného služebníka, aby podával svaté přijímání i mimo eucharistickou slavnost, *ad actum vel ad tempus*, nebo nastálo. Používá k tomu vhodnou liturgickou formu požehnání. Ve výjimečných a nepředvídaných případech může dát oprávnění *ad actum* kněz, který předsedá eucharistické slavnosti.⁹⁸

§ 2. Mimořádný služebník může při slavení eucharistie podávat svaté přijímání jen tehdy, nejsou-li přítomni řádní přísluhovatelé nebo, jsou-li přítomni, jsou skutečně zaneprázdněni.⁹⁹ Mimořádný služebník může vykonávat tutéž službu i tehdy, když pro zvlášť četnou účast věřících, kteří si přejí přijmout svaté přijímání, by se slavení eucharistie přflíši prodloužilo pro nedostatečný počet řádných služebníků.¹⁰⁰

⁹⁵ Srov. Kongregace pro bohoslužbu a svátosti, Istruzione *Immensae caritatis* (29. ledna 1973), proemio: AAS 65 (1973), str. 264.

⁹⁶ Srov. CIC kán. 910, § 1; Zvon, Praha 1994; srov. také Jan Pavel II. Lettera *Dominicae Coenae* (24. února 1980) č. 11: AAS 72 (1980).

⁹⁷ Srov. CIC, kán. 910, § 2; Zvon, Praha 1994.

⁹⁸ Srov. Kongregace pro bohoslužbu a svátosti, Istruzione *Immensae caritatis* č. 1; Římský misál, Dodatek: Ritus ad deputandum ministrum s. *Communione ad actum distribuendae*; Římský pontifikál: *De institutione lectorum et acolythorum*.

⁹⁹ Papežská rada pro výklad textů zákona, *Odpověď* (1.6.1988), AAS 80 (1988), str. 1373.

¹⁰⁰ Srov. Kongregace pro bohoslužbu a svátosti, Instrukce *Immensae caritatis* č. 1: *l.c.*, str. 264; Istruzione *Inestimabile donum*, č. 10: *l.c.*, str. 336.

Takové pověření je *zástupné* a *mimořádné*¹⁰¹ a má být vykonáváno podle práva. Proto je vhodné, aby diecézní biskup vydal zvláštní normy, které by byly v souladu s univerzálním zákonodárstvím církve a blíže upravovaly vykonávání takového pověření. Je nutné postarat se mimo jiné o to, aby věřící k tomu určený byl náležitě poučen o eucharistické nauce, o povaze své služby, o rubrikách týkajících se zachování projevů povinné úcty k tak slavné svátosti a o kázni při připouštění k přijímání.

Abyste nevznikaly zmatky, je třeba zamezit a zabránit jevům, které se již po nějakou dobu vyskytují v některých místních církvích, jako například:

- podávat si svaté přijímání sami, jako by šlo o celebranty;
- přidružovat k obnově kněžských slibů při *missa chrismatis* o Zeleném čtvrtku také jiné skupiny věřících, kteří obnovují řeholní sliby nebo dostávají pověření mimořádných přísluhovatelů svatého přijímání;
- obvyklé zapojování mimořádných služebníků do mší svatých tak, že se svévolně rozšíří pojem „četná účast“.

Článek 9

Apoštolát u nemocných

§ 1. V této oblasti mohou laici poskytnout cennou spolupráci.¹⁰² Nevysvěcené osoby poskytují nemocným jak jednotlivě, tak ve formách společného apoštolátu, nesčetná svědectví skutků a projevů lásky. Křesťané jsou tak přítomni v první linii ve světě utrpení a nemoci. Hlavním úkolem laiků, kteří doprovázejí nemocné v nejtěžších chvílích, je vzbudit v nemocných touhu po svátosti pokání a pomazání, vytvářet podmínky a napomáhat k přípravě na dobrou svátostnou a individuální zpověď, na přijetí svátostného pomazání. Co se týče různých forem svátostin, budou dbát laici na to, aby takové gesto nevedlo k domněnce, že jde o svátosti, jejichž udělování patří výlučně biskupu a knězi. Ti, kteří nejsou kněžími, nemohou v žádném případě pomazávat svěceným ani nesvěceným olejem pro pomazání nemocných.

¹⁰¹ Kán. 230, § 2 a § 3, CIC tvrdí, že liturgické služby zde uvedené mohou laici vykonávat jenom z “dočasného pověření” nebo v zastoupení.

¹⁰² Srov. *Rituale Romanum* – Ordo Unctionis Infirmorum, č. 17: Editio typica, 1972.

§ 2. Pro udělování svátosti pomazání nemocných přijímá kanonické zákonodárství teologicky jistou nauku a staletou praxí církve,¹⁰³ podle které jediným platným udělovatel je kněz.¹⁰⁴ Tento předpis je v plném souladu s teologickým tajemstvím naznačeným a uskutečňovaným vykonáváním kněžské služby.

Je třeba zdůraznit, že služba pomazání nemocných je výlučně vyhrazena knězi, protože je spjata s odpuštěním hříchů a hodným přijetím eucharistie. Nikdo jiný nemůže vykonávat úkol řádného nebo mimořádného přísluhovatele této svátosti a jakákoli činnost v tomto smyslu by byla předstíráním udělení svátosti.¹⁰⁵

Článek 10

Asistence při uzavírání sňatku

§ 1. Možnost zmocnit laiky k asistenci při uzavírání sňatku se může ukázat jako nutná jen ve velmi mimořádných okolnostech při vážném nedostatku vysvěcených služebníků.

Je však podmíněna třemi požadavky; diecézní biskup může udělit takové pověření jediné v případech, kdy chybí kněží nebo jáhni, pouze obdrželi-li pro svou diecézi souhlas biskupské konference a má-li nutné oprávnění od Svatého stolce.¹⁰⁶

§ 2. I v těchto případech musí být zachován kanonický předpis platného zmocnění¹⁰⁷ o vhodnosti, schopnosti a způsobilosti laika.¹⁰⁸

§ 3. Kromě mimořádného případu naprostého nedostatku kněží nebo jáhnů, kteří by mohli asistovat při uzavírání sňatku, jak je stanoveno

¹⁰³ Srov. *Jak* 5, 14–15; sv. Tomáš Akvinský, *In IV Sent.*, d. 4, q. un.; florentský ekumenický koncil, bula *Exultate Deo* (DS 1325); tridentský ekumenický koncil, *Doctrina de sacramento extremae unctionis*, kap. 3 (DS 1697, 1700) a kán. 4 de extrema unctione (DS 1719); *Katechismus katolické církve* č. 1516; Zvon, Praha 1995.

¹⁰⁴ Srov. CIC kán. 1003, § 1; Zvon, Praha 1994.

¹⁰⁵ Srov. CIC kán. 1379 a 392, § 2; Zvon, Praha 1994.

¹⁰⁶ Srov. *tamtéž* kán. 1112; Zvon, Praha 1994.

¹⁰⁷ Srov. CIC kán. 1111, § 2; Zvon, Praha 1994.

¹⁰⁸ Srov. CIC kán. 1112, § 2; Zvon, Praha 1994.

v kán. 1112 CIC, není žádný vysvěcený služebník oprávněn k tomu, aby zmocnil laika k asistenci při sňatku a k přijetí manželského souhlasu ve smyslu kán. 1108, § 2.

Článek 11

Udělovatel křtu

Zvláště chvályhodná je víra, s jakou nemálo křesťanů v bolestných situacích pronásledování, ale také na misijních územích a v případech zvláštní potřeby, za nepřítomnosti řádných služebníků zajistili a dosud zajišťují svátost křtu novým generacím.

Kromě případu nutnosti kanonický předpis stanoví, že za nepřítomnosti nebo při zaneprázdnění řádného uděloivatele¹⁰⁹ může být za mimořádného uděloivatele křtu určen laik.¹¹⁰ Je třeba se však vyvarovat příliš rozsáhlých interpretací a běžného udělování takových oprávnění.

Ze nepřítomnosti nebo zaneprázdnění, které uzákoňují pověření laiků udělováním křtu, nemůže být například považováno přílišné přetížení řádného služebníka nebo okolnost, že nesídlí na území farnosti, nebo že nemůže být k dispozici v den, který si určila rodina. Takové důvody nejsou dostatečné.

Článek 12

Vedení církevního pohřbu

Za současných podmínek, kdy vzrůstá odkřesťanštění společnosti a kdy se lidé vzdalují od náboženské praxe, se může chvíle smrti a pohřbu stát i jednou z nevhodnějších pastoračních příležitostí k přímému setkání řádných služebníků s těmi věřícími, kteří nejsou pravidelně praktikující.

Je proto žádoucí, aby kněží a jáhni, i když je to stojí oběti, osobně předsedali pohřebním obřadům podle místních zvyků, aby se modlili za zemřelé, sblížovali se s rodinami a využívali toho k vhodné evangelizaci.

¹⁰⁹ Srov. CIC kán. 861, § 2; Zvon, Praha 1994; *Ordo baptismi parvulorum, prenotanda generalia*, č. 16–17.

¹¹⁰ Srov. CIC kán. 230; Zvon, Praha 1994.

Laici mohou vést církevní pohřeb jenom v případě skutečné absence řádného služebníka, při zachování daných liturgických pravidel v této věci.¹¹¹ Pro takový úkol mají být dobře připraveni jak po stránce doktrinární, tak liturgické.

Článek 13

Nutnost výběru a přiměřené formace

Jestliže se vyskytne objektivní nutnost „zastoupení“ řádného služebníka, je povinností příslušné autority, aby pro případy uvedené v předehléch člancích vybrala věřícího, který se vyznačuje zdravou naukou a příkladným životem. Nemohou být proto připuštěni k zastávání těchto úkolů ti katolíci, kteří nevedou důstojný život, netěší se dobré pověsti, nebo jsou v rodinné situaci, která neodpovídá morální nauce církve. Kromě toho mají mít náležitou formaci, aby vhodně plnili úkol jim svěřený.

Podle partikulárního práva mají laici zdokonalovat své poznatky tím, že navštěvují, nakolik je to možné, formační kurzy, které příslušná autorita organizuje v rámci místní církve,¹¹² v prostředí mimo semináře, které jsou vyhrazeny jen kandidátům kněžství.¹¹³ Autorita bude dbát na to, aby vyučovaná nauka byla naprosto shodná s učitelským úřadem a klima bylo opravdu duchovní.

¹¹¹ Srov. *Ordo Exsequiarum*, č. 19.

¹¹² Srov. CIC kán. 231, § 1; Zvon, Praha 1994.

¹¹³ Vyloučeny jsou tzv. „integrované“ semináře.

ZÁVĚR

Svatý stolec svěřuje tento dokument pastorační horlivosti diecézních biskupů různých místních církví a jiných ordinářů s důvěrou, že jeho uskutečňování vydá hojně plody pro růst společenství vysvěcených služebníků a laiků.

Jak připomněl Svátý otec, „je nutné uznávat, hájit, podporovat, rozlišovat a koordinovat s moudrostí a rozhodností zvláštní dar každého údu církve, bez zaměňování úkolů, funkcí nebo teologických a kanonických podmínek“.¹¹⁴

Jestliže na jedné straně pozorujeme v některých oblastech zvlášť velký nedostatek kněží, v jiných lze zaznamenat slibný rozkvět povolání přinášející pozitivní vyhlídky pro budoucnost. Řešení vycházející z nedostatku řádných služebníků mohou proto být jen přechodná a spojená se zvláštní pastorační prioritou péče o povolání ke svátosti kněžství.¹¹⁵

V tomto smyslu Svátý otec připomíná, že „v některých místních situacích byla nalezena plodná a smysluplná tvůrčí řešení. I ustanovený Kodex kanonického práva poskytl nové možnosti, které však mají být správně používány, aby nedošlo k dvojznačnosti, aby nebyla považována za řádná a normální normativní řešení ta, která byla předvídána pro mimořádné situace nepřítomnosti nebo nedostatku vysvěcených služebníků.“¹¹⁶

Tento dokument si klade za cíl dát přesné směrnice pro zajištění účinné spolupráce laiků na pastorační službě kněží v mimořádných situacích, za respektování integrity pastýřské služby kněží. „Je třeba jasně říci, že tato upřesnění a rozlišování nevznikají ze snahy obhájit kněžská privilegia, nýbrž z nutné poslušnosti vůli Kristově a pro respektování konstituční formy, kterou on nesmazatelně vtiskl své církvi.“¹¹⁷

Jejich správné uplatňování v rámci živého hierarchického společenství bude přínosem i pro samotné laiky, kteří jsou vyzýváni, aby rozvi-

¹¹⁴ Jan Pavel II, proslov na sympoziu „Collaborazione dei laici al ministero pastorale dei presbiteri“, č. 3: l.c.

¹¹⁵ Srov. *tamtéž* č. 6.

¹¹⁶ *Tamtéž* č. 2.

¹¹⁷ *Tamtéž* č. 5.

nuli všechny bohaté možnosti své identity a „stále rostoucí ochotu žít toto povolání tak, že naplňují vlastní poslání.“¹¹⁸

Horlivá výzva, s kterou se Apoštol národů obrací k Timoteovi: „Zapřísahám tě před Bohem a před Kristem Ježíšem (...): Hlásej slovo! Přicházej s ním, ať je to vhod či nevhod, usvědčuj, zakazuj, povzbuzuj s všestrannou trpělivostí a znalostí nauky (...) dobře konej svoji službu“ (2 Tim 4,1–5), je zaměřena zvláštním způsobem na posvátné pastýře, povolané konat úkol jim vlastní: „usilovat o společnou kázeň celé církve a naléhat na zachovávání všech církevních zákonů“.¹¹⁹

Tato závažná povinnost je nezbytným nástrojem ke správnému nasměrování bohatých energií vložených do každého životního stavu v církvi, podle podivuhodných záměrů Ducha, a k tomu, aby se *communio* stávalo skutečností na každodenní cestě celého společenství.

Kéž na přímluvu Panny Marie Matky církve tento dokument pomůže všem, aby pochopili jeho záměry a vynaložili všechnu snahu k jeho věrnému uskutečňování pro dosažení větší apoštolské plodnosti.

Odvolány jsou partikulární zákony a platné zvyklosti, které by byly v rozporu s těmito předpisy a stejně i případná oprávnění, která *ad experimentum* udělil Svatý stolec nebo jakákoli jiná autorita jemu podřízená.

Tuto instrukci schválil Svatý otec „in forma specifica“ a nařídil její zveřejnění 13. 8. 1997.

Vatikán 15. 8. 1997, v den slavnosti Nanebevzetí Panny Marie

Kongregace pro kněžstvo

+ Darío Castrillón Hoyos
pro-prefekt

+ Crescensio Sepe
sekretář

Papežská rada pro laiky

+ James Francis Stafford
president

+ Stanislaw Rylko
sekretář

Kongregace pro nauku víry

+ Josef kard. Ratzinger
prefekt

+ Tarcisio Bertone SDB
sekretář

Kongregace pro bohoslužbu a svátosti

+ Jorge Arturo Medina Estévez
pro-prefekt

+ Geraldo Majella Agnelo
sekretář

Kongregace pro biskupy

+ Bernardin kard. Gantin
prefekt

+ Jorge María Mejía
sekretář

Kongregace pro evangelizaci národů

+ Jozef kard. Tomko
prefekt

+ Giuseppe Uhač
sekretář

Kongregace pro instituty zasvěceného života a pro společnosti apoštolského života

+ Eduardo kard. Martínez Somalo
prefekt

+ Piergiorgio Silvano Nesti CP
sekretář

Papežská rada pro výklad textů zákona (CIC)

+ Julián Herranz
president

+ Bruno Bertagna
sekretář

¹¹⁸ Jan Pavel II., *Christifideles laici* Zvon, Praha 1990.

¹¹⁹ CIC kán. 392, § 1; Zvon, Praha 1994.

OBSAH

ÚVOD	3
TEOLOGICKÉ PRINCIPY	8
1. Kněžství všeobecné a kněžství služebné	8
2. Jednota a odlišnost služebných úkolů	10
3. Nenahraditelnost řádné služby	11
4. Spolupráce laiků na pastorační službě	12
PRAKTICKÉ POKYNY	14
Článek 1 <i>Nutnost vhodné terminologie</i>	14
Článek 2 <i>Služba slova</i>	15
Článek 3 <i>Homilie</i>	17
Článek 4 <i>Farář a farnost</i>	19
Článek 5 <i>Orgány spolupráce v místní církvi</i>	20
Článek 6 <i>Slavení liturgie</i>	22
Článek 7 <i>Nedělní bohoslužba bez účasti kněze</i>	23
Článek 8 <i>Mimořádný přísluhovatel svatého přijímání</i>	23
Článek 9 <i>Apoštolát u nemocných</i>	25
Článek 10 <i>Asistence při uzavírání sňatku</i>	26
Článek 11 <i>Udělování křtu</i>	27
Článek 12 <i>Vedení církevního pohřbu</i>	27
Článek 13 <i>Nutnost výběru a přiměřené formace</i>	28
ZÁVĚR	29